

Solidaritet kring Östersjön?

En studie i det säkerhetspolitiska läget mellan Sverige och Ryssland

Malin Lind 880816-3946

Ludvig Asp 901013-2919

Abstract

Östersjön har sedan kalla krigets slut varit en stabil region ur ett säkerhetspolitiskt hänseende. Men med anledning av krisen i Ukraina har det säkerhetspolitiska läget förändrats kring Östersjöregionen. Sverige har sedan annekteringen av Krim utökat sitt samarbete med NATO och det kan bero på Rysslands allt mer framträdande roll som militärmakthavare i regionen. Kränkningar av luftrum och territorialvatten har åter blivit ett sätt att mäta ett lands militära beredskap. I och med detta har det svenska politiska agerandet, liksom det ryska, förändrats och en ny säkerhetspolitisk ordning har etablerats länderna mellan. Vår komparativa studie ämnar jämföra det svenska och det ryska säkerhetspolitiska läget mellan åren 2013-2015, den neorealistiska teorin om maktbalans appliceras sedan på studien för att slutligen presentera ett analytiskt resultat av förhållandet mellan Sverige och Ryssland.

Nyckelord; Maktbalans, Säkerhetspolitik, Östersjön, Sverige, Ryssland, Militär, Politik

Antal ord: 5706

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
2. Teori.....	4
2.1. Maktbalans.....	5
2.2. Svaghet med teorin.....	6
3. Metod.....	6
3.1. Avgränsning.....	7
3.2. Material.....	8
4. Analys.....	9
4.1. Ur det svenska perspektivet.....	9
4.1.1. Tidsaxel över konventionell aktivitet nära och på svenskt territorium.....	9
4.1.2. Resultat.....	11
4.2. Ur det ryska perspektivet.....	13
4.2.1. Resultat.....	16
4.3. Slutanalys.....	18
5. Sammanfattning.....	20
6. Käll- och litteraturförteckning.....	22

1. Inledning

Östersjön har för Sverige genom århundraden varit en länk till Europa. Betydande handel och transportvägar har genererat i framgång genom globalisering och ömsesidigt beroende med grannländerna och Europa. Ryssland har allt sedan Sovjetunionens fall etablerat sig som en ekonomisk maktfaktor i Östersjöregionen, deras framtoning har betonat vikten av ett ekonomiskt samarbete med Europa. Underförstått gräver man ned tankarna på en väpnad konflikt i regionen då en militär konflikt skulle vara ekonomiskt irrationell. Dock har det säkerhetspolitiska läget i Östersjöregionen förändrats de senaste åren.

Året 2014, i och med den ryska annekteringen av Krim, och vidare de ryska aggressionerna mot Ukraina har fått utvecklingen att drastiskt förändras i en allt snabbare takt.

Totalt sett har en ny säkerhetspolitisk normalbild etablerats i det svenska närområdet. Den ryska aggressionen mot Ukraina har lett fram till en allt större osäkerhet i Östersjöområdet och som konsekvens riskerar konflikten leda fram till ett fryst läge för Sverige, EU och Ryssland.

Genom att analysera och jämföra åren 2013, 2014 och 2015 kan vi se en tendens till ökad spänning kring Östersjön. De komparativa fallen kommer att utgöras av Sverige och Ryssland där fokus kommer att riktas mot det säkerhetspolitiska läget och Östersjöns betydelse för de bägge länderna. Vår frågeställning blir därför:

”Hur påverkar den ryska annekteringen av Krim och aggressionerna mot Ukraina det svenska och det ryska säkerhetspolitiska läget?”

2. Teori

Realismen som betonar maktmedel baserat på militär kapacitet, har sedan kalla krigets slut hamnat i periferin till förmån för diplomati, internationella institutioner samt spridandet av konfliktförebyggande normer. Inte minst i östersjöregionen var detta påtagligt, där länder traditionellt satsat på ett starkt försvar av sina territorier och intressen. Sedan våren 2014 med anledning av kriget i Ukraina har realismen fått en renässans. I denna uppsats ämnar vi att undersöka de politiska och militära relationerna mellan Sverige och Ryssland och hur de har förändrats under åren 2013-2015. Till vår hjälp har vi använt Stephen Walts realistiska teori

om maktbalans för att få en tydlig bild av vilka tendenser och relationer länderna har med varandra.

2.1. Maktbalans

När stater känner sig hotade av externa aktörer, kan de antingen balansera makten eller tillämpa så kallad *bandwagoning*. Maktbalans är lika med att alliera sig med andra länder mot det potentiella hotet, medan bandwagoning är när man allierar sig med själva hotet för att undvika en konflikt.¹

Uppfattningen om att stater skapar eller går med i allianser för att förhindra starkare stater från att dominera är centralt i teorin om maktbalans. Enligt detta synsätt går stater med i allianser för att skydda sig själva från nationer eller andra allianser vilkas förmågor kan utgöra ett hot. Stater menar Walt, väljer att balansera av två anledningar; för det första riskerar staten sin egen överlevnad om den misslyckas med att stävja en potentiell fiende innan den blir för mäktig. Om staten då allierar sig med den dominanta makten innebär det att man visar tillit till fortsatt välvilja staterna emellan. En säkrare strategi är att alliera sig med dem som inte kan eller har viljan att dominera den egna staten för att inte bli dominerad av de som kan.²

För det andra, att alliera sig med den svaga sidan så ökar den nya medlemmens påverkan inom alliansen, eftersom den svaga sidan har större behov av assistans. Om man däremot allierar sig med den starka sidan får den nya medlemmen mindre inflytande eftersom den bidrar mindre till alliansen och gör därmed staten sårbar för sina partners. Att gå med den svaga sidan borde vara att föredra.³

Ju mer kraftfull en stat är och ju mer dess makt är demonstrerad, är det troligast att andra nationer vill alliera sig med staten i fråga. I kontrast om den mäktigaste medlemmen av alliansens internationella makt minskar kommer det leda till att dess allierade stater söker sig till en neutral hållning i bästa fall, och i värsta fall gå över till ”den andra sidan”.⁴

Uppfattningen om att stater är kapabla till bandwagoning implementerar att de flesta allianser är väldigt bräckliga. Walt menar att det finns två distinkta motiv till bandwagoning. För det

¹ Walt Stephen *The origins of alliances*, Cornell University Press, Ithaca 1990.

² Walt, sid. 18.

³ Walt, sid. 19.

⁴ Walt, sid. 20.

första, kan bandwagoning vara en form av eftergifter. Att alliera sig med en stat eller allians som ökar i politiskt inflytande, då kan den stat som är en bandwagone hopplas på att undvika en attack genom att avleda den någon annanstans. För det andra, en svag stat kan alliera sig med den dominanta sidan i krigstider för att skörda segrans frukter tillsammans med segraren.⁵

2.2. Svaghet med teorin

Realismen och Stephen Walts teori om maktbalans ger en övergripande förståelse för hur stater väljer att agera vid potentiella hot. Staten Sverige, vilken är en småstat ur realismens synvinkel, bör således gå med i en militär allians för att säkerställa sin överlevnad. I nuläget väljer dock Sverige att inte knyta några band till en sådan allians och därigenom försvagas teorin som sådan. Ryssland å sin sida, visar tydligt upp en tendens som stämmer väl in ur realismens perspektiv och på så sätt stärker de vårt val. Vidare är vi medvetna om att det finns fler aspekter från den svenska sidan som gör vårt val av teori svagt, sådant som en icke militär upprustning och Sveriges liberala inställning till de konventionella kränkningarna som skett. Trots de upprepade kränkningarna bidrar Sverige sin tid angående den transatlantiska organisationen NATO och trots realismens syn på småstater väljer Sverige att anta neutralitetsprincipen. Dessa tillsammans bidrar till att belysa svagheten med teorin, dock anser vi att maktbalansteorin bör kunna appliceras trots detta. Vi bedömer att maktbalansen kan ses ur fler än ett perspektiv för att säkerställa en stats överlevnad. Vi väljer även att betrakta den potentiella svagheten som en möjlighet för en bredare analys och ett eventuellt högre attraktionsvärde.

3. Metod

För att analysera studien används den komparativa metoden där en jämförelse mellan det svenska- och det ryska säkerhetspolitiska läget åren 2013, 2014 och 2015. Vi kommer att jämföra vad den svenska sidan säger med hjälp av rapporter och uttalanden från svenska myndigheter samt vad den ryska sidan säger med hjälp av rapporter och uttalanden från ryska motsvarigheter. För att sedan förklara händelseförloppet kommer den neorealistiska teorin om maktbalans att appliceras för att bättre ge en inblick i det föränderliga beteendet. Genom att

⁵ Walt, sid. 21.

granska politiska uttalanden, militärt agerande och etablerade rapporter från svenska samt ryska källor för att få en nyanserad bild av säkerhetsläget i Östersjön och för att tydliggöra hur synen på samma hav skiljer sig från vilken sida en ser det ifrån. Vi har valt ut ett antal incidenter som ägt rum i Östersjön eller i dess luftrum, vilka har innefattat både ryska och svenska aktörer, och därmed granskat de politiska följderna incidenterna medfört på båda sidorna av Östersjön.

3.1. Avgränsning

Faktainsamlingen har huvudsakligen skett i form av att studera och analysera svenska riksdagens protokoll, etablerade rapporter från försvarets forskningsinstitut (FOI) samt relevant litteratur. Dessutom uttalanden från ryska TASS vilken är motsvarighet till tidningarnas telegrambyrå och den direkta översättningen är Telegrafagenturen i Sovjetunionen (Teyelyegrafnoye Agyenstvo Sovyetskogo Soyuza) och nyhetsajten Ria Novosti (Ryska agenturen för internationella nyheter), samt rapporter och uttalanden från ryska motsvarigheten till utrikesdepartementet MID (Ministerstvo Innostrannykh Del).

Vi har valt att undersöka åren 2013, 2014 och 2015, med anledning av den illegala annekteringen av Krim våren 2014. Då vi ämnar undersöka det svenska såväl som det ryska säkerhetspolitiska läget valde vi att se hur situationen såg ut året innan annekteringen av Krim samt året efter, för att på så sätt eventuellt urskilja någon förändring. Dessutom tog vi i beaktande de kränkningar som gjorts av rysk konventionell aktivitet, vilket nedan kommer att beskrivas i analysen, på svenskt territorium.

Vi har valt ut enskilda incidenter, vi är därför medvetna om att vi inte har granskat alla rapporterade incidenter av konventionella kränkningar under åren 2013, 2014 och 2015. Talar vi om året 2015 är det dessutom troligt att vissa incidenter inte ännu är kända för allmänheten och vidare betyder det att vårt resultat kan få ett annat utslag vid djupare analys och granskning. Folk och försvar kommer dessutom att hålla sin årliga konferens i Sälen den 10-12 januari, där mer information om det svenska och det ryska säkerhetspolitiska läget kommer att läggas fram, således kommer ny information att finnas tillgänglig och även det kan påverka utfallet i vår uppsats.

Det allt mer upptrappade säkerhetsläget kring Östersjöregionen kan uteslutande länkas till Rysslands förändrade utrikespolitiska agerande. Det går helt enkelt inte att belysa det förändrade säkerhetspolitiska läget utan att samtidigt försöka förstå och förklara Rysslands avsikter och mål med sitt agerande.⁶ Vår avsikt är att på ett analytiskt sätt försöka bidra till en sådan förståelse genom att analysera Rysslands utrikespolitik.

Vår avsikt är inte att belysa eller beröra frågan om ett svenskt medlemskap i NATO, vi anser att betydande forskning och rapporter redan täcker det området och vi väljer därför endast att beröra ämnet då det är nära sammankopplat med vår egen uppsats.

3.2. Material

Det material vilken ligger till grund för uppsatsen är huvudsakligen riksdagsprotokoll, FOI-rapporter från försvarets forskningsinstitut samt relevant facklitteratur. Då den ryska aspekten även skall belysas används protokoll och utdrag från sammanställningar, vilka kan återfinnas via ryska nyhetssajter, samt rapporter och uttalanden från ryska motsvarigheten till utrikesdepartementet MID.

Boken *Fredens hav?* Vilken är skriven av författarinnan Katarina Tracz är ett nyproducerat verk framtagen att väcka debatten om ett NATO-medlemskap, då vi är medvetna om att författarinnan ifråga är strakt för ett svenskt NATO-medlemskap använder vi oss av informationen i boken endast som ett komplement till den relevanta litteraturen. Dock är den fackliga representationen av information väl begrundad och saklig vilket avgjorde frågan om huruvida boken kunde anses som kontaminerad eller inte. Vi har valt att använda boken trots att vårt syfte inte är att belysa eller ta ställningen i den komplexa NATO-frågan i vår uppsats.

⁶ Tracz Katarina *Fredens hav? Ökade spänningar kring Östersjön*, Fri Värld, Stockholm, 2015.

4. Analys

4.1. Ur det svenska perspektivet

Makt är ett centralt begrepp när man talar om politik, militär makt är dessutom ett begrepp vilket Ryssland under de senaste åren återigen har bekantat sig med. Det ryska agerandet under 2000-talet har stått i tvär kontrast till den något nedtonade jargongen under 1990-talet. Den nu allt mer tydliga real- och geopolitiska förhållandet till den ryska politiken ter sig endast vara en språngbräda för president Vladimir Putin.

4.1.1. Tidsaxel över konventionell aktivitet nära och på svenskt territorium

29 mars 2013

En av de mer framträdande incidenterna under 2013 var när två ryska bombflygplan vilka eskorterades av inte mindre än fyra ryska jaktflyg samövade bombfällningar mot svenska mål.⁷

Enligt Säpos chefsanalytiker Wilhelm Unge är de simulerade flygattackerna mot Sverige en av flera ryska krigsförberedelser, vilka i sin tur är ett resultat av händelserna i Ukraina. Samtidigt uppger även Unge att den ryska underrättelseverksamheten har ökat och att dessa handlingar är oroväckande.⁸

20 september 2013

Ett ryskt signalspaningsplan befinner sig mellan Öland och Gotland, undertiden medan incidenten sker samövar Sverige med USA, Finland och de övriga baltiska länderna under den multinationella övningen, NORTHERN COASTS (NOCO).⁹

3 mars 2014

Ett passagerarflygplan från SAS är mycket nära att kollidera med ett ryskt signalspaningsflygplan. Det ryska planet och planet från SAS är endast 90 m ifrån varandra innan kollisionen förhindras av SAS-piloten.¹⁰

⁷ Tracz, sid. 31.

⁸ Svenska dagbladet, SVD, den 7 april, 2014.

⁹ FOI-R-3733-SE *Rysslands militära förmåga 2013*, sid. 44.

¹⁰ Tracz, sid. 32.

16 juli 2014

Ett svenskt signalspaningsplan blir genskjutet strax utanför Gotland av ett ryskt tungt beväpnat flygplan, vilken flyger utan sin transponder påslagen, incidenten sker endast 10 m från det svenska planet.¹¹

17 september 2014

Två ryska bombplan eskorterades av ryska jaktflyg för att testa den svenska beredskapen. Denna incident var en av de mer framträdande kränkningar av svenskt territorium, vilket fick dåvarande utrikesminister Carl Bildt att beskriva händelsen som den ”allvarligaste luftrumskränkningen” under sina åtta år som utrikesminister.¹²

12 december 2014

Ett passagerarflyg från SAS är på väg att kollidera med ett ryskt signalspaningsflyg strax utanför Malmö. Ännu en gång flyger det ryska planet utan sin transponder påslagen och konsekvenserna resulterar i att den ryska ambassadören blir uppkallad till utrikesdepartementet då en liknande händelse inträffat en gång tidigare den 3 mars 2014.¹³

17-24 oktober 2014

Under hösten 2014 pågick en undervattensoperation efter att observationer gjorts vilka tolkats som ”främmande undervattensverksamhet”, försvaret genomförde operationen i Stockholms skärgård och letade efter en trolig miniubåt eller undervattensfarkost. Resultatet av operationen ledde till att försvarsmakten är säkra på att en undervattenskränkning har skett av en miniubåt. Nationaliteten av inkräktaren är idag osäker men i nuläget är det endast Ryssland som innehar miniubåtar i regionen.¹⁴

Sammanfattningsvis kommenterade Säpo i sin årsbok från 2014 att Sveriges största underrättelse hot utgörs av Ryssland. ”Rysslands spionage i och mot Sverige är mycket omfattande. Det har dessutom ökat i anslutning till krisen i Ukraina.”¹⁵

¹¹ http://www.dn.se/Documents/WEBB_krankningar.pdf.

¹² Tracz, sid. 33.

¹³ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6049669>.

¹⁴ FOI-R-3733-SE *Rysslands militära förmåga 2013*, sid. 27.

¹⁵ Säpos årsbok 2014, sid. 60.

4.1.2. Resultat

De upprepade kränkningarna är en del i ett mönster, vilket har blivit allt mer tydligt under den senaste tiden. Den osäkerhet och de ökade spänningsförhållande i Sverige och i vårt närområde är ett resultat av de ryska aggressionerna mot Ukraina. Den ökade konventionella aktiviteten i Östersjöregionen är ett led i president Vladimir Putins förändrade utrikespolitik.

För att möta dessa nya förhållanden har de svenska politiska partierna inlett debatter i riksdagen angående Sveriges säkerhetspolitiska utmaningar och det säkerhetspolitiska läget.

Regerings proposition 2014/15:109 *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020*

Rysslands utrikes- och säkerhetspolitik tyder på vilja att upprätthålla stormakts ambitioner så väl politiskt som militärt. Ryssland strävar efter att markera sina ambitioner genom alla tänkbara medel, inklusive militära, och är enligt den svenska regeringen beredda att betala ett högt pris, politiskt såväl som ekonomiskt för att uppnå detta.¹⁶

Konflikten i Georgien 2008 och sedermera konflikten i Ukraina tyder på att Ryssland är berett att använda militära medel för att uppnå politiska mål.

Det föreligger en viss tendens till oro i vad som kan uppfattas som regionstörtande verksamheter från utländska makter, Rysslands agerande i sitt närområde tyder på en vilja att förhindra att sådana främmande makter att kunna agera i regionen eller för den delen påverka säkerhetspolitiska beslut från att fattas. Det västliga stödet till de demokratiutvecklande nationerna bedöms, enligt rysk militärdoktrin, som ett yttre hot.¹⁷

Vidare bedömer regeringen att det oroväckande antalet kärnvapen, vilka Ryssland genom sitt permanenta medlemskap i FN:s säkerhetsråd förfogar över, riskerar att öka spänningarna i enklaven Kaliningrad.¹⁸ Den ryska ledningen ser dessutom kärnvapen som en livsavgörande fråga i strävan efter en stormaktsposition.

¹⁶ Prop. 2014/15:109, sid, 28.

¹⁷ Prop. 2014/15:109, sid, 28.

¹⁸ Prop. 2014/15:109, sid, 27-28.

Vad gäller den ryska övningsverksamheten har Ryssland visat upp både vilja och ett offensivt agerande, exempelvis genom att genomföra så kallade anfallsövningar med strategiska bombflyg över Östersjön menar regeringen.¹⁹

Sammanfattningsvis bedömer regeringen att den ryska militära förmågan i det svenska närområdet har ökat väsentligt sedan Georgienkrisen 2008. Om denna utveckling fortskrider i enlighet med den ryska inriktningen kommer detta enbart resultera i att Rysslands militär strategiska förmåga höjs ytterligare.

Vad Ukrainakrisen kom att visa var Rysslands förmåga att snabbt utrusta och bemanna komplexa operationer, vilket enligt regeringen leder till förkortad respons tid för den egna försvarsförmågan att reagera vid ett potentiellt militärt hot från Ryssland.²⁰

Försvarsdepartementets rapport DS 2014:20 *Försvaret av Sverige – Starkare försvar för en osäker tid*

Försvarsberedningen ger sin syn på den säkerhetspolitiska utvecklingen med utgångspunkt i den förändrade händelseutvecklingen i Ukraina och det ryska agerandet därvid.²¹

Den ryska aggressionen mot Ukraina och den illegala annekteringen av Krim, bedömer försvarsberedningen som den största utmaningen mot den rådande europeiska säkerhetsordningen, vilken etablerades för 25 år sedan.

Den territoriella integriteten är avgörande för den svenska säkerheten menar försvarsberedningen och vidare för de argumentet att trots detta kan incidenter så som; hot och risker, vilka kan resultera i kris, dock kan förkomma utan att det för den sakens skull hotar den svenska suveräniteten eller för den delen den territoriella integriteten.²²

Slutligen kan vi konstatera att den ryska militära utvecklingen har fått stort utrymme framförallt genom regeringens propositioner och försvarsberedningens säkerhetspolitiska

¹⁹ Prop. 2014/15:109, sid, 29.

²⁰ Prop. 2014/15:109, sid, 30.

²¹ DS 2014:20, sid. 13.

²² DS 2014:20, sid. 21.

analys. Den svenska säkerheten grundar sig på ett strakt, stabilt och enat Europa, för vilket en enad och stark transatlantisk samarbetsrelation utgör grunden.²³

4.2. Ur det ryska perspektivet

När vi nu kommer att presentera det ryska perspektivet på det säkerhetspolitiska läget och de kränkningar, vilka Ryssland enbart till en viss mån känns vid. Är det av yttersta vikt att man har de begränsade och restriktiva yttrande-, mötes- och föreningsfriheten, vilka infördes 2012, i åtanke.²⁴ De ryska myndigheterna har dessutom visat upp en allt mer aggressiv anti-västlig och anti-ukrainsk retorik, vilken framförallt tenderar att visas genom granskning av de ryska medierna nedan.

Luftstridsövning Ladoga 2013

Den 19:e mars 2013 skriver den ryska nyhetssajten Ria Novosti att förberedelserna redan börjat inför luftstridsövningen Ladoga 2013 vilken ägde rum veckan därpå i den ryska karelen nära gränsen till Finland. Övningen omfattade omkring 70 stridsflygplan och helikoptrar. Deltagande flygplanstyper var jakt, attack, spaningsflygplan samt transport och attackhelikoptrar. Övningen innefattade över 1000 personer och syftet med den var att öva kapaciteten i start och landning på obekanta flygfält, tankning i luften från annat flygplan, attack mot mål såväl luften som på marken samt flygspaning. Flygförbanden vilka deltog i övningen kommer från Sankt Petersburg, Tver och Smolenskregionerna.²⁵

Incidenten i Stockholmsskärgård den 17-24 oktober 2014

Med anledning av en möjlig ubåtskränkning i Stockholms skärgård i slutet av oktober 2014 uttalar sig det ryska försvarsministeriet, MID om vad de tror kan vara orsaken till sökandet efter en främmande ubåt på svenskt territorialvatten. Söndagen den 19:e oktober, den tredje dagen efter ett febrilt sökande, uttalar det ryska försvarsministeriet att de på bästa möjliga sätt kan tillgå med assistans i sökandet efter en främmande farkost. De medger även att det inte förekommit några incidenter med ryska örlogsfartyg i Östersjön, inklusive ubåtar. Med detta

²³ FOI-R-3852-SE *Krigsavhållande tröskelförmåga – Det svenska försvarets glömda huvuduppgift*, Stockholm, 2014, sid. 11.

²⁴ FOI-R-3733-SE, sid. 76-77.

²⁵ http://ria.ru/defense_safety/20130319/927969665.html.

officiella uttalande, menar MID att ledningen för den svenska marinen helt enkelt har misstagit sig. Vidare menar MID att den svenska ledningen således borde ha kommit till samma insikt.²⁶

För att lätta på spänningarna i Östersjön samt för att spara på de svenska skattebetalarnas pengar, skulle MID vilja råda Sverige att söka en förklaring hos den nederländska flottan.

Saken är den menar MID, att under den senaste veckan har en nederländsk dieselubåt av Walrus-klass befunnit sig i Sverige för att delta i övningar inte långt från Stockholm. I övning ingick ett moment i nöd uppstigning, vilket har florerat i svensk press. Den 17:e oktober var den nämnda ubåten i Tallinn, Estland och är därefter på väg hem.²⁷

Vi kan inte annat än hoppas på att denna information kan hjälpa svensk marinen att hitta ubåten på sin resa tillbaka till flottbasen i Nederländerna, hälsar MID.²⁸

Incidenten den 12 december 2014

Med anledning av det ryska stridsflygplan som var nära att kollidera med ett passagerarflygplan vilket lyft från Köpenhamns flygplats Kastrup den 12:e december och Sveriges försvarsminister Peter Hultqvists uttalande om densamma, valde en talesperson för Generalmajor Igor Konashenkov vid Rysslands försvarsministerium att ge en replik på dessa anklagelser, vilket löd på följande sätt:

Det finns inga särskilda förutsättningar för att en olycka skulle kunna skett med anledning av det ryska stridsflygplanet som flög i det internationella luftrummet över Östersjön, fredagen den 12:e december.

Flygningen genomfördes strikt i enighet med det reglemente vad gäller regler angående flygningar i internationellt luftrum, utan att kränka något lands gränser och på ett säkert avstånd på mer än 70 kilometer från passagerarflygplanet som var på väg från Danmarks

²⁶ <http://tass.ru/en/world/755364>.

²⁷ <http://tass.ru/en/world/755285>.

²⁸ <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1519485>.

huvudstad Köpenhamn. Den svenska försvarsministerns uttalande om det rapporterade ryska stridsflygplan med anledning av avstängda transpondrar är inget annat än en anklagelse, menar Konashenkov.²⁹

Flygningar vilka genomförs av stridsflygplan från NATO har ökat, till och med tredubblats, inom loppet av de senaste månaderna. Vilka alltid genomförs med avstängda transpondrar på internationellt luftrum, dessutom nära den ryska gränsen. Men detta betyder inte att luftrumskontrollen inte upptäcker dem. Dessutom befann sig ett signalspaningsplan från NATO, ett RC-135, i samma område mellan det ryska stridsflygplanet och passagerarplanet från Köpenhamn, konstaterar Konashenkov.³⁰

Ökat svenskt intresse för ett medlemskap i Nato, den 10:e september 2015

Med anledning av konflikten i Ukraina har den svenska opinionen för ett svenskt medlemskap i den transatlantiska militära alliansen NATO förändrats. Det positiva stödet för ett medlemskap i alliansen nådde kulmen hösten 2015. Detta såg Ryssland som ett starkt hot mot säkerhetsläget i deras närområde och gör därför ett officiellt uttalande om detta den 10:e september 2015, genom deras motsvarighet till utrikesdepartementet, MID.

Uttalandet från MID löd följande: *Vi har noterat att den svenska allmänheten återigen visar ett starkt intresse för att bli medlemmar i NATO. Vi noterar att det finns en konsekvent tendens om att övertyga den svenska allmänheten om att det inte finns några alternativ i termer av nationell säkerhet. Initiativtagarna till denna kampanj är både ett antal svenska politiker samt sändebud från NATO som har besökt Sverige allt mer frekvent så väl som köpta säkerhetsexperter.*³¹

²⁹ <http://tass.ru/en/russia/766826>.

³⁰ <http://tass.ru/politika/1645247>.

³¹ http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/1741200?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=ru_RU.

Vi har upprepade gånger hävdat att valet av ett nationellt försvar och säkerhetsstrategi är varje enskilt lands interna och suveräna angelägenhet. Men, vi fortsätter att betrakta Sveriges politik av icke-inblandning i militära block som en viktig faktor för stabiliteten i norra Europa.³²

Uppenbarligen skulle en svensk anslutning till den nordatlantiska fördragsorganisationen leda till militärpolitiska- samt utrikespolitiska konsekvenser, vilket skulle kräva ett nödvändigt svar från Rysslands sida.

4.2.1. Resultat

Analys luftstridsövning Ladoga 2013

Med anledning av flygövningen Ladoga 2013 är det högst troligt att den grupp med ryska flygplan vilka, övade robotangrepp mot mål i Stockholmsområdet, var en del av denna flygövning. Förutom rapporter om samma nyhet från Sputnik News, vilken är en nyhetskanal som står underställd Ria Novosti, så är detta den ända informationen från ryskt håll vi har kunnat hitta angående ryska aktiviteter som innefattar stridsflyg under denna vecka i rysk media och officiella uttalanden.

Analys incidenten i Stockholmsskärgård den 17-24 oktober 2014

Sedan incidenten med den sovjetiska ubåten U137, senare känd som ”Whiskey on the rocks”, ägde rum i Gåsefjärden hösten 1981 har den svenska marinen och allmänheten varit oroliga för att en ubåt från främmande makt ska operera på svenskt territorium igen. När sökning efter främmande ubåt i svenska vatten drar igång hösten 2014 så är det allvar och en stor händelse i Sverige, särskilt i media och för den svenska allmänheten. Ryssland menar att ingenting går att bevisa och så länge den påstådda ubåten inte blir upptäckt väljer ryska MID att uttala sig för att avvisa alla anklagelser om att det är deras ubåt. Med detta officiella uttalande avvisar MID starkt alla anklagelser vilka kommit i deras riktning från mestadels

³² http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/1741200?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=ru_RU.

svensk media. Med en viss aning av nonchalans hänvisar han Sverige att höra sig för med Nederländernas flotta om var deras ubåt befinner sig.

Analys incidenten den 12 december 2014

Det är inte första gången som ryska stridsflygplan agerar på detta sätt och flyger onödigt nära svenskt och danskt luftrum. När stridsflygen dessutom är nära att kollidera med ett passagerarflygplan kan en enbart undra om de flög så pass nära med avsikt eller om de upptäckte passagerarplanet i sista stund. När MID hänvisar till att de flög enligt internationella regler och 70 kilometer från någon nations luftrum, står det nu ord mot ord.

Oavsett vilket verkar handlingarna onödigt provocativa från Rysslands sida, vi menar att det inte är någon slump att det kan befinna sig flygplan i anslutning till en internationell flygplats.

Att de dessutom uttalar sig om att ett signalspaningsplan från NATO, vilken befinner sig i luften samtidigt, känns som en dålig ursäkt och ett försök att rättfärdiga sina egna flygningar i området samt visa att NATO genomför liknande flygningar men att de sedan kommer undan utan konsekvenser.

Analys ökat svenskt intresse för ett medlemskap i Nato, den 10:e september 2015

Detta uttalande från MID kan enbart tolkas som hotfullt. Det är liknande och återkommande uttalanden vilka får den svenska pro-NATO opinionen, att enbart vilja se ett beslut om ett svenskt medlemskap. Om Ryssland fortsätter att hota med konsekvenser när och om Sverige går med i NATO kommer artikel 5 gälla, vilket innebär att en attack mot Sverige är en attack mot NATO och övriga NATO-medlemmar kommer bistå med militär hjälp. Nu är dock Sverige inte med i nämnda allians utan är istället värd och deltagare för diverse övningar med alliansen, och militärt stöd är därför något vi enbart kan hoppas på, om nu en konflikt skulle bryta ut med Ryssland. Ryssland, å sin sida tycks vara väldigt måna om att Sverige inte skall gå med i NATO. Vår tolkning är att Ryssland önskar ha så mycket buffertzonen mot NATO, i form av neutrala och alliansfria länder som de kan få. Att länder som Estland, Lettland, Litauen och Polen med flera, tidigare har varit en del av Warszawapakten, nu har gått med i EU och NATO, ser Ryssland som ett enormt svek och ett direkt hot mot deras närområde. Att kriget i Georgien och Ukraina har skett i samband med att de båda länderna närmade sig EU och NATO är ingen slump. Att de forna Sovjetrepublikerna Estland, Lettland och Litauen är

relativt små förluster, om man jämför vilken ekonomisk och geopolitisk förlust det skulle vara om Ryssland förlorade områdena Ukraina och Georgien. För Rysslands del innebär det att de inte ger upp utan en kamp och att Georgien och Ukraina inte bör närma sig EU och NATO.

4.3. Slutanalys

Ur det svenska perspektivet:

Walts neorealistiska teori om maktbalans och nationers potentiella egenskaper som bandwagoning eller bandwagoner får oss att dra slutsatsen att den svenska regeringen ser den transatlantiska organisationen som en länk till ett stabilt säkerhetspolitiskt läge i Östersjöregionen.³³

Vi gör bedömningen att den svenska regeringen, på grund av den svenska neutralitetsprincipen och den rådande demokratin, väljer att balansera makten genom att åberopa den fria demokratiska viljan. Genom att åberopa denna frigör sig den svenska staten på så sätt sitt ansvar att bidra med militära resurser vid ett militärt angrepp eller väpnad konflikt.

Vid en närmre analys och med vårt teoretiska måttband framgår det att ur ett svenskt perspektiv lutar sig den svenska säkerhetspolitiska inställningen mot att verka för ett solidariskt ansvar. Den svenska unilaterala solidaritetsförklaringen omfattar EU-medlemmar och utöver de även Norge och Island. Den svenska regeringen menar att om hot mot freden föreligger och hot mot säkerheten bör det främst avväjas genom ett nära samarbete med andra nationer.³⁴

Vidare påpekar regeringen att Sverige inte är med i någon militär allians, vilket de menar är irrelevant då en militär konflikt i vårt närområde inte skulle drabba endast ett land. Regeringen påpekar emellertid att Sverige inte kommer att förhålla sig passivt vid ett angrepp på ett EU-medlemsland och de förväntar sig att övriga nationer reagerar och agerar på liknande sätt om det skulle ske Sverige.³⁵

³³ Prop. 2014/15:109, sid. 25.

³⁴ DS 2014:20, sid. 23.

³⁵ DS 2014:20, sid. 23.

Slutligen förlitar sig den svenska regeringen helt på idén om solidaritetsförklaringen. De menar att genom den svenska solidaritetsförklaringen, den nordiska solidaritetsförklaringen samt det nordiska försvarssamarbetet utesluts de militära förpliktelserna, vilka exciterar för NATO-medlemmar, och detta nordiska samarbete är således ett komplement till de redan existentiella samarbetsavtalen mellan EU och NATO. Den svenska försvarsberedningen menar att den solidariska säkerhetspolitiken bör vara den viktigaste grunden för den svenska försvars- och säkerhetspolitiken.³⁶

Genom denna komparativa studie och applicerandet av den neorealistiska teorin om maktbalans gör vi slutligen bedömningen att staten Sverige inte faller under kategorin bandwagoning. Istället utgör Sverige ett exceptionellt undantag från regeln då Sverige åberopar den demokratiska neutraliteten och den demokratiska rätten att själv bestämma vilka allianser och militära pakter staten skall eller inte skall ansluta sig till. Staten Sverige gör således bedömningen och tolkningen om maktbalans ur ett eget perspektiv, vilket resulterat i ett samarbetsavtal utan medlemskap med den transatlantiska organisationen NATO.

Ur det ryska perspektivet:

Sverige som har betydligt svagare militär kapacitet än Ryssland måste ur denna synpunkt ställas som den svagare staten gentemot Ryssland. När Ryssland agerar hotfullt mot Sverige i Östersjöregionen, så gör de det med anledning att destabilisera Sverige och försöker liksom skrämma och hota oss från att gå med i NATO eller helt enkelt anstränger de sig för att Sverige ska vara fortsatt neutralt. Enligt Walt så är svagare stater mer troliga att vika sig för en större makt när den större makten utgör ett hot. När ett hot från en närbelägen makt leder till bandwagoning är det välbekanta fenomenet att en inflytandesfär skapas. Små stater som gränsar till en stormakt kan vara så sårbara att de väljer bandwagoning istället för att balansera, att gå med i en allians mot hotet, i synnerhet om en mäktig granne har visat sin förmåga att framtvunga lydnad.³⁷

Walt menar även att stater med stor offensiv kapacitet är mer benägna att provocera fram en allians än de som är kapabla att anfälla på grund av geografi eller militär hållning. Även offensiv kapacitet och geografisk närhet är klart relaterat till detta. Stater som är nära varandra geografiskt kan hota mindre mäktigare grannar, lättare än andra. Därför kan stater som

³⁶ DS 2014:20, sid. 23.

³⁷ Walt, sid. 24.

betraktas som aggressiva, vilket ju Ryssland kan betraktas som ur en svensk synvinkel, med stor sannolikt provocera Sverige att balansera mot dem. Stater med tveksamma intentioner och kapacitet kan uppmana andra att balansera mot dem om de uppfattas som aggressiva. Detta innebär att ju mer aggressivt Ryssland uppför sig gentemot Sverige, desto större sannolikhet är det att Sverige går med i NATO.³⁸

Walt menar även att när en stat verkar vara oföränderligt aggressiv, är det osannolikt att andra stater kommer tillämpa bandwagon med dem. Trots allt, om en angripares intentioner inte kan ändras genom en allians så kommer de, även om de är med i samma allians, den svaga staten i fråga sannolikt att bli ett offer. Att balansera med andra stater kan vara det enda sättet att undvika detta öde.³⁹

5. Sammanfattning

Hur påverkas då det svenska och det ryska säkerhetspolitiska läget av den ryska annekteringen av Krim och aggressionerna mot Ukraina?

För att återkoppla till vår frågeställning kan vi genom vår analys klargöra ett par saker;

Ur det svenska perspektivet anser man att Ryssland har visat upp en tydlig härskarteknik i Östersjöregionen och mot Sverige sedan annekteringen. Främst går det att utläsa genom de incidentrapporter vilka upprättats efter de ryska kränkningarna. Från den svenska sidan är man relativt öppen sedan 2013 med vad som har försiggåtts i närheten och på det svenska territoriet, denna öppenhet och den mediala bevakningen av den samma underlättar i informationssökningen kring enskilda incidenter.

Vad vi har kommit fram till är att vi kan se en tendens till att den konventionella aktiviteten från rysk sida har ökat sedan annekteringen av Krim. Bedömningen är att de simulerade flygattackerna vilka riktats mot svenska mål och de hotfulla kommentarerna som fällts angående om huruvida Sverige skulle ansöka om ett medlemskap i NATO, enbart förtydligar bilden om att det säkerhetspolitiska läget står inför nya utmaningar. Vi kan även se en viss problematik kring solidaritetsförklaringen då Sverige, vid en väpnad konflikt, ur ryskt

³⁸ Walt, sid. 25.

³⁹ Walt, sid. 26.

perspektiv kan komma att ses som ett legitimt mål med en legitim armé i och med det nära svenska samarbetet med NATO.

Ur det ryska perspektivet lärde vi oss snabbt att information kring incidenter från 2013, nästan inte gick att hitta, varken från media eller utrikesdepartement. De allvarligaste kränkningarna med ryska jaktflyg över svenskt territorium i april 2013 har inte fått så mycket som en notis i media eller för den delen något uttalande alls. Vi lärde oss att den ryska sidan helt enkelt har ignorerat händelsen. Vidare har vi kommit fram till att den ryska sidan ser ned på den svenska ”hetsen” om ”kränkningar, främmande underrättelseverksamheter och spionage” och att de i mångt och mycket anklagar Sverige och svensk media för att smutskasta Ryssland och vara pro-väst. Vår tolkning efter granskandet av rysk media och politiska uttalande är att Ryssland ser Sovjetunionens tidigare medlemmar, däribland Ukraina och Georgien, som ett potentiellt hot då de närmar sig politiska reformer vilka ses som pro-EU och NATO. Vi gör bedömningen att det geopolitiska läget har en avsevärd inverkan på den ryska utrikespolitiken. Således kan det delvis förklara Rysslands ökade ambitioner att förhindra länder, vars geopolitiska läge kan uppfattas som hotfull, från att bli medlemmar av NATO.

6. Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Tracz, Katarina *Fredens hav? Ökade spänningar kring Östersjön*, Frivärld, Stockholm, 2015

Walt, Stephen *The origins of alliances*, Cornell University Press, Ithaca, 1990

Rapporter

FOI-R-3852-SE *Krigsavhållande tröskelförmåga – Det svenska försvarets glömda huvuduppgift*, Stockholm, 2014

FOI-R-3733-SE *Rysslands militära förmåga 2013*, Stockholm, 2013

Försvarsdepartementets rapport DS 2014:20 *Försvaret av Sverige – Starkare försvar för en osäker tid*, Regeringskansliet, Stockholm, 2014

Regerings proposition 2014/15:109 *Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016-2020*
Säkerhetspolisen, *Säpos årsbok 2014*, Stockholm, 2015

Tidskrifter

Svenska Dagbladet, SVD, den 7 april, 2014

Länkar

http://www.dn.se/Documents/WEBB_krankningar.pdf

<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6049669>

<http://tass.ru/en/world/755364>

<http://tass.ru/en/world/755285>

<http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1519485>

<http://tass.ru/en/russia/766826>

<http://tass.ru/politika/1645247>

http://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/1741200?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=ru_RU